

Aylık Suriye Bülteni “Başarısız Çin Ziyareti ve Duran Normalleşme Süreci”

Eylül 2023

Bu rapor, Suriye'de Eylül ayında gerçekleşen en önemli siyasî ve ekonomik olaylar ile güvenlik olaylarını ele almaktadır. Bu dönemde Deyrizor'da "Aşiret güçleri" ile YPG arasındaki gerginlik ve çatışmalar devam etti. Aynı zamanda Haseke şehri YPG unsurları ve rejim milisleri arasında birkaç gün süren çatışmalara tanık oldu. Halep kırsalında muhalif gruplar ile "Heyet Tahrir el Şam" arasında silahlı çatışmalar patlak verdi. Güneyde ise Suveyda'da halk gösterileri, bölge halkının ve dini otoritenin geniş katılımıyla devam etti.

Siyasi açıdan Arap İnisyatifi'nin tıkanıdığı görünüyor. Çünkü uyuşturucu madde akışı Suriye'den komşu ülkelere devam ediyor ve mültecilerin geri dönüşü konusundaki dosyada hala ilerleme kat edilebilmiş değil. Ayrıca rejimin siyasî süreci destekleme çağrılarına yanıt vermemesi dikkat çekiyor.

Ekonomik olarak Beşşar Esed'in Çin'e yaptığı ziyaret ve onu takip eden ekonomik heyetin ziyareti, Şam'ı yaşadığı ekonomik krizden kurtarabilecek somut sonuçlar üretmedi. Ziyaret Suriye-Çin stratejik işbirliği şeklinde protokol anlaşmalarının imzalanmasıyla sınırlı kaldı.

Hakimiyet Alanlarındaki Gelişmeler: Eylemcilerin ve Konumlarının Değişim Göstergeleri

Rejim, kontrolü altındaki şehirlerde bulunan birçok askerî kontrol noktasını kaldırmaya başladı. Bunlardan en önemlisi Hacıp Derbaker'deki barikattı ki bu barikat, Kuneytra vilayetinden Şam'a giden uluslararası yol üzerinde yer alıyordu. Özellikle başkanlık ofislerine ve elçiliklere yakın olanlar üzere Şam ve çevresindeki birçok kontrol noktası da kaldırıldı. Ancak Mahir Esed'e bağlı Dördüncü Tugay'ın askerî barikatlarının, nakliye ve ticaret hareketliliği için ana yollar üzerinde kalmaya devam ettiği ve buldukları bölgelerden uzaklaşmayı reddettikleri görüldü. Bu kontrol noktaları, askerî birim için önemli bir ekonomik kaynak oluşturmaktadır. Çünkü sivillere, ticaret konvoylarına ve nakliye işlemlerine vergiler ve haraçlar uygulayarak gelir elde ediliyor. Ayrıca uyuşturucu ticareti ve taşımacılığını da kontrol etmektedirler.

Haseke şehrinde, rejim güçleri ile YPG terör örgütü arasında birkaç gün süren silahlı çatışmalar yaşandı. Bu çatışmalar, rejimin güvenlik güçleriyle İran'a yakın olan Abdulkadir Hamou liderliğindeki “Ulusal Savunma” milisleri ile YPG arasındaki gerilimden yaklaşık iki ay sonra meydana geldi. Bu gerilim, Hamou'nun Cabur aşiretinin bir şeyhinin saldırısına karıştığı olayın ardından başladı. Çatışmalarda rejim tankları ve topçu birlikleri kullanıldı. Çatışmalar Abdulkadir Hamou'nun ölümüne ve onlarca sivilin yaralanmasına neden oldu. Rejim,

operasyonun sona erdiğini ve "kanun dışı bir grup"un saklandığı binaya el koyduğunu açıkladı. Hamou, Haseke'de "Kaptagon Kralı" olarak biliniyordu ve ölümünden önce Ali Memlük ve Baas Partisi liderliğine yönelik yolsuzluk suçlamalarında bulunmuş ve büyük miktarlarda para talep etmişti. Bu tür iç çatışmalar, rejim güvenlik kurumları ve rejime bağlı milisler arasındaki ayrışmalara ve kaynakların paylaşılmasındaki sorunların bir yansımasıdır.

Bu dinamikler ve rejimin sınırların denetlenmesine dair Arap taleplerine yanıt vermemesi nedeniyle Ürdün Hava Kuvvetleri, Suveyda vilayetinin güneyinde uyuşturucu kaçakçılarına karşı hava saldırıları düzenledi. Uyuşturucu kaçakçılığı özellikle dron kullanımı da dâhil olmak üzere kaçakçıların teknolojik araçlarını geliştirmesiyle birlikte Ürdün için güvenlik tehditlerinin önde gelenlerinden biri haline gelmiştir. Geçen ay dron aracılığıyla yapılan bir uyuşturucu kaçakçılığı girişimi Ürdün yetkililerince engellenmişti. Ancak asıl uyuşturucu kaçakçılığı karayolu üzerinden gerçekleşmektedir ve Ürdün bu kaçakçılığın önemli bir kısmını engellememektedir.

Diğer taraftan Türk SİHA'larının, YPG'nin orta ve üst düzey liderlerini hedef aldığı saldırılar artarak devam etti. YPG liderlerinden biri olan Haval Aslan ve Haseke bölgesindeki YPG liderlerinden biri olan Ayman Joli dahil olmak üzere birkaç YPG'li komutan etkisiz hale getirildi. Ayrıca Deyrizor'da bazı Arap aşiretleri ile YPG arasındaki çatışmalar devam etti. Çatışmalar, YPG'nin Deyrizor'daki Ziban kasabasını ele geçirmesinin ardından başladı. Kasabanın şeyhi İbrahim al-Hafel, bir grup savaşçıyla diğer bölgelere geçmeyi başardı. Bu nedenle saldırılar şimdi YPG'nin pozisyonlarına yönelik gece saldırılarına odaklanmış durumda. Bu son Arap aşiret isyanı, özerk yönetimin yönetim gücünün zayıflığını ve yerel

toplumlar ile temsil iddiasındaki yönetim arasındaki güvensizliği yansıtmaktadır. Hâkimiyet alanlarının ve kontrolün korunmasının sabit olduğu bir gerçek olsa da birçok gösterge, Suriye'nin kuzeydoğusundaki güvenlik durumlarının ve askerî manzaranın gelecekte değişebileceğini göstermektedir.

Suriye'nin kuzeybatısında, Sultan Murad Tugayı liderliğindeki İkinci Kolordu ile "Heyet Tahrir el Şam" tarafından desteklenen "Ahrar al-Awlân" ve "Tajammu al-Şehba" grupları arasında sert çatışmalar yaşandı. Bu çatışmalar Humran sınır geçişi ve ondan elde edilen kaynakları kontrol etmek, savaş ekonomisinin önemli bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda "Heyet Tahrir el Şam, desteklediği grupları kullanarak Halep'in kırsal bölgelerindeki nüfuzunu arttırmayı amaçlamaktadır.

Rejimin Seçenekleri: Taahhütlerden Kaçınma ve Alternatiflerin Aranması

Suveyda şehrindeki protesto hareketi ikinci ayına girdi. Ancak bu süre zarfında şehir dışındaki bölgelere yayılmadı. Rejim, protestoların kontrol altında ve sınırlı bir şekilde sadece Suveyda ilini kapsamaya çalışarak askerî müdahaleden veya güvenlik güçlerinin müdahalesinden kaçınma kararını korudu. Suveyda protesto hareketinin genel söylemi, ildeki temel hizmet eksikliği nedeniyle devlet ile rejimi ayrı değerlendirmektedir. Esed rejiminin protesto

hareketini cezalandırma amacıyla Şam yolunu kapatma veya su ve elektrik gibi temel hizmetleri kesme gibi adımları atması olasılığına karşın, şehrin kuşatılmasını önlemek için, Suveyda ile Ürdün arasında ekonomik bir geçişin açılmasını talep edilmeye devam ediliyor. Söz konusu geçiş, şehrin ekonomisini canlandırmak, genç Suveydalılara iş fırsatları sağlamak ve rejimin halk taleplerine yanıt vermemesi durumunda gelecek seçeneklerini artırmak amacıyla talep ediliyor.

Uyuşturucu maddelerin Suriye'den komşu ülkelere olan akışının devam etmesi ile mültecilerin geri dönüş dosyasının çözülmemesi ve rejimin siyasî süreci desteklememesi nedeniyle Arap İnisiyatifi'nin bu konuda başarısız olduğu görünüyor. Birkaç Arap ülkesinin yetkilileri, inisiyatifin başarılı olabilmesi için rejimin ciddi adımlar atmamasından rahatsızlık duyuyor.

Beşşar Esed'in Çin'e yaptığı ziyaret bir kaçış denemesi gibi görünüyor ve manevra alanını genişletmeye yönelik bir girişim olarak ortaya çıkıyor. Bu ziyaretin siyasî ve ekonomik dosyalara gerçek bir yansıması olmadığı gibi algı yönetiminden ibaret olduğu görünüyor. Rejime bağlı medya, ziyaretin ekonomik alternatifler arayışı kapsamında olduğunu ve gelecekte büyük Çin ekonomik anlaşmaları ve projelerinin mümkün olduğunu iddia ediyor.

Diğer yandan Suveyda hareketi, Suriye meselesini diplomatik alanda tekrar ön plana çıkardı. Muhalif koalisyonun temsilcileri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ve Hollanda Dışişleri Bakanlığının Kuzey Afrika ve Orta Doğu Direktörü ile görüştü. Bu görüşmeler, 2254 sayılı kararın uygulanmasının ve Suriye'de siyasî geçişin gerçekleşmesinin zorunlu olduğu konularına odaklandı. Ayrıca Dürzi topluluğunun dini lideri Şeyh Hikmet el Haceri, birkaç Batılı, Amerikalı yetkili ve diplomat tarafından arandı. Suveyda'nın barışçıl hareketini ve "haklı" taleplerini destekledikleri bildirildi. BM Özel Temsilcisi Geir Pedersen, Suriye'deki görevini yeniden canlandırmak için çaba gösteriyor ancak 9. turun tarihi ve yeri henüz belirlenmedi.

Ekonomi

Şam hükümeti ekonomik krizin devam ettiği ve çözümlerin belirsiz olduğu bir durum içindedir. Bu bağlamda Çin ziyareti de ekonomik krizden kurtulma konusunda somut sonuçlar getirmedi. Ziyaret, Suriye-Çin stratejik işbirliği gibi protokol anlaşmaları ve her iki taraf arasında işbirliği niyetini ifade eden belgelerin imzalanmasıyla sınırlı kaldı. Bu anlaşmalar, sadece işbirliği niyetini yansıtıyor ve iki taraf için de bağlayıcılığı olmadığı anlaşılıyor. Nitekim Çin'in, Suriye'ye insanî yardım sağlamaktan daha fazla bir rol üstlenmesi beklenmiyor. Bu durumun birkaç nedeni var; en önemlisi, ABD ve Avrupa'nın Esed rejimine yönelik sert yaptırımları ve siyasî çözümün sağlanmadan büyük projelere başlanmasını engellemeleridir. İlaveten, Suriye'nin güvenlik durumunun kötüleşmesi, coğrafi olarak istikrarsızlık ve yabancı yatırımcıları koruyan ve teşvik eden yasaların eksikliği, Suriye'nin Kuşak ve Yol girişimine katkıda bulunma olasılığını azaltıyor.

İran, Humus ve Banyas'taki mevcut rafinerilerin yanı sıra, günlük 140 bin varil kapasiteli yeni bir petrol rafinerisi inşa etme planını duyurdu. İran'ın bu projeleri Esed rejimini finanse etmeye

yardımcı olması bekleniyor. Ancak, Suriye'nin petrol sektörüne uygulanan yaptırımlar ve İran'ın da aynı şekilde yaptırımlara tabi olması, Suriye'deki petrol projelerinin bakımını ve uygulanmasını sınırlandırıyor.

Esed rejimi evsel gaz tüpü fiyatlarını 75 bin Suriye lirasına ve sanayi gazını da 150 bin Suriye lirasına yükseltti. Bu artışın gaz tüpü ve sanayi gazının kara borsadaki fiyatının daha da yükselmesine yol açması bekleniyor. Elektrik fiyatlarının %200 artırılmasının yanı sıra enerji taşıyıcılarındaki maliyet artışlarının üreticiye ve dolayısıyla son kullanıcıya yansımaları öngörülüyor. Önümüzdeki haftalarda genel bir enflasyon artışı yaşanabilir.

Suriye pazarlarında ciddi bir bebek mamasına erişim sıkıntısı var ve bu sıkıntı yılın başından bu yana bebek maması fiyatlarında ayrı bir artışa sebebiyet verdi. Bebek mamasının fiyatı 100 bin Suriye lirasına kadar yükseldi. Bebek maması ithal etmek için yetkilendiren 11 farklı şirket bulunmasına rağmen, stokçuluk, döviz sıkıntısı ve merkez bankasının yavaş döviz tedariki gibi faktörler, dışarıdan gelen malzemelerin gecikmeli olarak tedarik edilmesine neden oluyor. Meyve fiyatları ise bu yıl %50 arttı. Tarım maliyetleri, gübre fiyatları, tohum fiyatları ve nakliye ile işçilik gibi maliyetlerinin artması, ayrıca mazot fiyatının litre başına 18 bin Suriye lirasına satılması gibi faktörler bu fiyat artışında etkili oldu.

Suriye'nin kuzeyinde ve doğusunda, YPG ekmek fiyatlarını yakın bir zamanda iyileştirilmesinin ardından, tekrar %200 oranında artırdı. Bu artış, yakıt fiyatlarının %400 arttırılmasının ardından geldi. YPG, üretim maliyetlerinin arttığını iddia ederek temel gıda fiyatlarını arttırmaya yöneldi. YPG yaptığı açıklamasında 2022 yılında sözde 'Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi'nin bütçesinin 1 milyar dolar olduğu ve bütçe gelirleri arasında petrolün en büyük payı oluşturduğunu deklare etti.

Suriye'nin kuzeybatısında yerel meclisler ve diğer yapılar birçok farklı alanda yeni projeleri hayata geçirdiler. Bölgede birçok yol imar edildi, su ve kanalizasyon altyapısı genişletildi, su depoları güneş enerjisi ile çalıştırılmaya başlandı ve birçok iş imkanı oluşturuldu. En önemli gelişmeler arasında Suriye Geçici Hükümeti Hazine ve Ekonomi Bakanlığı'nın Halep Üniversitesi'nde 'Birinci Yatırımcılar Konferansı'nı düzenlemiş olmasıdır. Konferans bölgedeki ekonomik hayatı canlandırmayı, yaşam şartlarını iyileştirmeyi ve yeni iş imkanları sağlama amaçlamaktadır. Diğer önemli bir gelişme ise Bab el Hava sınır kapısı üzerinden uluslararası insani yardımları Türkiye üzerinden tekrar bölgeye ulaştırmaya başladı.

Suriye'deki elektrik krizi ile ilgili, Halep'in batısındaki yerel meclisler elektrik hizmeti sağlayan şirketle anlaşarak, evsel elektrik kilovat saat fiyatlarını %30 indirim üzerinde mutabık kalmışlardır.

'Early recovery' projeleri arasında, HTŞ'ye bağlı 'Kurtuluş Hükümeti' tarafından işletilen genel telekomünikasyon kurumu, Halep beldesindeki iletişim ağını yeniden inşa etti ve buna bağlı olarak kasabadaki insanlara internet ve yerel telefon hizmeti imkanı sunuyor. Afrin bölgesine bağlı Bülbül kasabesindeki yerel meclis, su ihtiyacını karşılamak için yeni bir su istasyonunu işletmeye açtı. Bölge nüfusu arttığı için içme suyuna daha fazla ihtiyaç duyuluyordu.